

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ст. 33 Конституції України право кожного вільно залишати територію України може бути обмежене лише законом.

Підстави для тимчасових обмежень у праві виїзду громадян України за кордон передбачено в Законі України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

У пунктах 1—9 ч. 1 ст. 6 цього Закону визначено випадки, в яких громадянинові може бути тимчасово відмовлено у видачі паспорта або вилучено чи затримано паспорт.

Оскільки в ЦПК України немає правової норми, яка б надавала суду повноваження застосувати в порядку, передбаченому статтями 151—153 цього Кодексу, тимчасове обмеження у виїзді за межі України у зв'язку з порушенням у суді цивільної справи, правильним є висновок про те, що суди застосували зазначений спосіб забезпечення позову з порушенням норм ЦПК України, вийшовши за межі своїх процесуальних повноважень

УХВАЛА

колегії суддів Верховного Суду України

від 1 червня 2011 р.

(в и т я г)

У березні 2010 р. відкрите акціонерне товариство «ВТБ Банк» (далі — Банк) звернулося до суду з позовом до В.А., В.І. та У. про стягнення заборгованості за кредитним договором, а 1 квітня 2010 р. — із заявою про тимчасове обмеження цих осіб у праві виїзду за кордон до виконання ними зобов'язань перед Банком.

Придніпровський районний суд м. Черкас ухвалою від 21 травня 2010 р., залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду Черкаської області від 10 серпня 2010 р., заяву Банку задовольнив.

У касаційній скарзі В.А., В.І. та У., пославшись на порушення судами норм матеріального та процесуального права, просили скасувати зазначені ухвали і відмовити в задоволенні заяви.

Відповідно до п. 2 розд. XIII «Перехідні положення» Закону України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) касаційні скарги (подання) на рішення загальних судів у кримінальних і цивільних справах, подані до Верховного Суду України до 15 жовтня 2010 р. і призначені (прийняті) ним до касаційного розгляду, розглядаються Верховним

Судом України в порядку, який діяв до набрання чинності цим Законом.

У зв'язку з цим справа підлягає розгляду за правилами ЦПК в редакції, чинній до введення в дію Закону № 2453-VI.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені у скарзі доводи та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Установлено, що 17 березня 2010 р. Банк звернувся до суду з позовом до В.А., В.І. та У. про стягнення заборгованості за укладеним 14 лютого 2008 р. між Банком і В.А. кредитним договором, забезпеченим договорами поруки від 14 лютого 2008 р., укладеними Банком з В.І. та У.

У процесі розгляду справи 1 квітня 2010 р. Банк подав заяву про тимчасове обмеження відповідачів у праві виїзду за межі України на підставі ст. 6 Закону від 21 січня 1994 р. № 3857-XII «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (далі — Закон № 3857-XII) та ст. 217 ЦПК.

Задовольняючи позов Банку, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, виходив із того, що нежиття заходів забезпечення позову шляхом тимчасового обмеження виїзду відповідачів за межі України може утруднити або зробити неможливим виконання рішення суду.

Суд зазначив, що застосував цей захід на підставі ч. 3 ст. 151, п. 2 ч. 1 ст. 152 ЦПК та статей 1, 6 Закону № 3857-ХІІ.

Однак із зазначеним висновком судів не можна погодитися з таких підстав.

Закон № 2453-VI визначає правові засади організації судової влади і здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави згідно з принципом верховенства права, закріпленим ст. 8 Конституції України.

Відповідно до статей 1, 2 цього Закону судова влада в Україні здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом, і реалізується шляхом здійснення судами правосуддя в рамках відповідних судових процедур та у межах наданих повноважень.

Стаття 7 Закону № 2453-VI гарантує кожному захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону.

Право кожного на справедливий розгляд його справи судом, встановленим законом, при вирішенні спору щодо його прав та обов'язків цивільного характеру передбачено і п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), яка підлягає застосуванню відповідно до ст. 9 Конституції та статей 2, 8 ЦПК.

У розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції термін «суд, встановлений законом» поширюється не лише на правову основу створення чи законності існування суду, але й на положення щодо його компетенції та повноважень і на дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність (рішення Європейського суду з прав людини у справах від 20 липня 2006 р. «Сокурєнко і Стригун проти України» та від 7 листопада 2002 р. «Лавентс проти Латвії»).

Повноваження судів першої та апеляційної інстанцій при вирішенні цивільних справ, у тому числі повноваження щодо вжиття заходів забезпечення позову, визначено в ЦПК.

Відповідно до ч. 1 ст. 151 ЦПК суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити передбачені цим Кодексом заходи забезпечення позову.

Перелік заходів забезпечення позову визначено в ст. 152 ЦПК. Вжиття судом тимчасового обмеження особи у виїзді за межі України серед цих заходів немає.

Відповідно до ст. 33 Конституції право кожного вільно залишати територію України може бути обмежене лише законом.

Підстави для тимчасових обмежень у праві виїзду громадян України за кордон передбачено в Законі № 3857-ХІІ.

У пунктах 1—9 ч. 1 ст. 6 цього Закону визначено випадки, в яких громадянин може бути тимчасово відмовлено у видачі паспорта або вилучено чи затримано паспорт.

Оскільки в ЦПК немає правової норми, яка б надавала суду повноваження застосувати в порядку, передбаченому статтями 151—153 цього Кодексу, тимчасове обмеження у виїзді за межі України у зв'язку з порушенням у суді цивільної справи, правильним є висновок про те, що суди застосували зазначений спосіб забезпечення позову з порушенням норм ЦПК, вийшовши за межі своїх процесуальних повноважень.

Крім того, суди порушили принцип верховенства права, проголошений Конституцією, та вимоги ст. 6 Конвенції щодо вирішення справи судом, встановленим законом. Зважаючи на те, що ухвалу про забезпечення позову суд прийняв поза межами його компетенції, в розумінні цих норм не можна визнати, що вона постановлена «судом, встановленим законом».

З огляду на те, що основним принципом судочинства, закріпленим Конституцією, є законність і що відповідно до ст. 2 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України»¹ суд, здійснюючи правосуддя, на засадах верховенства права забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів суспільства і держави, суди, постановляючи зазначені ухвали, діяли всупереч нормам процесуального законодавства та поза межами своїх процесуальних повноважень.

Колегія суддів Верховного Суду України вважає, що відсутність законодавчого закріплення можливості касаційного оскарження таких ухвал не є перешкодою для їх перегляду в касаційному порядку, тому що заборона такого перегляду стосується ухвал, постановлених судом у межах своїх повноважень.

Таким чином, оскільки ухвали щодо застосування способу забезпечення позову були постановлені першою та апеляційною інстанціями з

¹ Цей Закон був чинним на час розгляду справи судом.

перевищенням передбачених законом процесуальних повноважень, вони підлягають скасуванню.

Керуючись статтями 336, 342 ЦПК, колегія суддів Верховного Суду України касаційну скар-

гу В.А., В.І., У. задовольнила частково: ухвалу Придніпровського районного суду м. Черкас від 21 травня 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Черкаської області від 10 серпня 2010 р. скасувала.

Згідно з вимогами ст. 657 ЦК України договір купівлі-продажу квартири підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації. Відповідно до ч. 1 ст. 210 та ч. 3 ст. 640 цього Кодексу такий договір є укладеним з моменту його державної реєстрації. Отже, до моменту державної реєстрації договір купівлі-продажу квартири юридично не є укладеним.

За змістом ч. 2 ст. 220 ЦК України та роз'яснень, які надав Пленум Верховного Суду України в п. 13 постанови «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», суд може визнати дійсним нікчемний договір, а не договір, який не є укладеним

РІШЕННЯ

*колегії суддів Верховного Суду України
від 30 березня 2011 р.*

(в и т я з)

У серпні 2005 р. Т. звернувся до суду з позовом до К., третя особа — В., про визнання договору купівлі-продажу квартири дійсним і визнання права власності на квартиру.

Позивач зазначив, що 25 січня 2005 р. уклав з К. договір купівлі-продажу, за яким за 12 тис. грн купив квартиру в м. Одесі. Однак цей договір не було посвідчено нотаріально, оскільки відповідачка ухилилася від його посвідчення, пославшись на свою зайнятість на роботі, хворобу та сімейні обставини.

Як повідомив Т., він повністю виконав свої зобов'язання за договором і сплатив відповідачці обумовлену в договорі покупну суму, що підтверджено розпискою К., тому з підстав, передбачених ст. 220 ЦК, просив визнати укладений ним з відповідачкою договір купівлі-продажу квартири дійсним, а також визнати за ним право власності на зазначену квартиру.

У вересні 2007 р. В. звернулася до суду з позовом до Т. й К. про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним з підстав його незаконності. Вона зазначила, що шляхом арешту цієї квартири забезпечено її позов до К., який розглядається в іншому суді, а після оформлення Т. і К. договору купівлі-продажу квартира фактично буде звільнена з-під арешту.

Приморський районний суд м. Одеси ухвалою від 18 жовтня 2007 р. обидва позови об'єднав в одне провадження.

Справу суди розглядали неодноразово.

Останнім рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 19 лютого 2008 р., за-

лишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Одеської області від 22 травня 2008 р., позов Т. до К. задоволено: визнано дійсним договір купівлі-продажу квартири в м. Одесі, укладений 25 січня 2005 р. між К. і Т.; визнано за Т. право власності на зазначену квартиру; у задоволенні позову В. відмовлено.

У поданій до Верховного Суду України касаційній скарзі В., пославшись на неправильне застосування судами норм матеріального права й порушення норм процесуального права, просила скасувати судові рішення та ухвалити нове рішення, яким відмовити у задоволенні позовних вимог Т. і задовольнити її позовні вимоги в повному обсязі.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені у скарзі доводи та перевіривши матеріали справи, колегія суддів Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Ухвалюючи рішення про визнання договору купівлі-продажу квартири дійсним, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що сторони домовилися щодо усіх істотних умов цього договору, що підтверджується розпискою К., відбулося його виконання, але К. ухилилася від нотаріального посвідчення зазначеного договору. При цьому суд керувався ч. 2 ст. 220 ЦК.

Однак із таким висновком суду погодитись не можна.

Якщо недійсність правочину встановлена законом, то відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦК такий

правочин є нікчемним. У випадках, встановлених цим Кодексом, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним.

У разі недодержання сторонами вимог закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним. Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається (ст. 220 ЦК).

Отже, закон надає суду право визнавати дійсним договір, який через недодержання сторонами вимог закону про його нотаріальне посвідчення є нікчемним.

Суд установив, що 25 січня 2005 р. К. і Т. оформили договір купівлі-продажу квартири в м. Одесі шляхом складання К. розписки про отримання нею від Т. суми за продану квартиру.

Згідно з вимогами ст. 657 ЦК договір купівлі-продажу квартири підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації. Відповідно до ч. 1 ст. 210 та ч. 3 ст. 640 цього Кодексу такий договір є укладеним з моменту його державної реєстрації. Отже, до моменту державної реєстрації договір купівлі-продажу квартири юридично не є укладеним.

За змістом ч. 2 ст. 220 ЦК суд може визнати дійсним нікчемний договір, а не договір, який не є укладеним. Саме на це звернув увагу Пленум Верховного Суду України у п. 13 постанови від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову прак-

тику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».

У зв'язку з цим, оскільки договір не був укладеним, суд не міг визнати його дійсним на підставі ст. 220 ЦК.

Відмовляючи в позові В. про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним, суд першої інстанції, з висновками якого в цій частині погодився апеляційний суд, виходив із того, що спірний договір є дійсним, а право В. його укладенням не порушено.

Однак із таким висновком також погодитися не можна.

Відповідно до змісту ч. 1 ст. 215 ЦК недійсним може бути визнано лише укладений договір.

Як зазначено вище, оформлений Т. і К. договір купівлі-продажу квартири не є укладеним, тому не може бути визнаний судом недійсним.

Помилковим є також висновок суду про те, що спірний договір не стосується інтересів В., оскільки згідно з ухвалою судді Київського районного суду м. Одеси від 25 червня 2005 р. на спірну квартиру накладено арешт з метою забезпечення позову В. до Т. і К.

Таким чином, суд ухвалив помилкове рішення через неправильне застосування норм матеріального права.

Керуючись п. 5 ч. 1 ст. 336, ст. 341, ч. 2 ст. 344 ЦПК, статей 210, 215, 220, 640 та 657 ЦК, колегія суддів Верховного Суду України касаційну скаргу В. задовольнила: рішення Приморського районного суду м. Одеси від 19 лютого 2008 р. та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 22 травня 2008 р. скасувала, ухвалила нове рішення, яким Т. і В. у задоволенні позовів відмовила.

За змістом ст. 215 ЦК України та згідно з роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України, які містяться в абз. 5 п. 5 постанови «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним та про застосування наслідків його недійсності може бути заявлена як однією зі сторін правочину, так і іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 30 березня 2011 р.
(в и т я г)*

У листопаді 2009 р. прокурор Кролевецького району Сумської області в інтересах малолітнього Б.Б. звернувся до суду з позовом до Л., К., треті

особи — комунальне підприємство «Кролевецьке районне бюро технічної інвентаризації» (далі — БТІ), приватний нотаріус Кролевецького район-

ного нотаріального округу С., про визнання договору купівлі-продажу будинку недійсним.

Прокурор зазначив, що на ім'я малолітнього Б.Б. його батько Б.О. залишив заповіт. 16 жовтня 2008 р. останній помер. На день смерті Б.О. на підставі свідоцтва про право на спадщину за законом від 21 жовтня 2006 р. йому належав будинок у м. Кролевець Сумської області.

Малолітній Б.Б. прийняв спадщину з часу її відкриття.

За договором купівлі-продажу від 30 квітня 2009 р., підписаним Л. від імені Б.О. на підставі довіреності від 30 травня 2007 р., спірний будинок відчужено К.

Вважаючи, що майно було відчужено без волі власника й особа, яка здійснювала відчуження майна, не мала необхідних на це повноважень, прокурор Кролевецького району Сумської області з урахуванням уточнень до вимог просив визнати зазначений договір купівлі-продажу будинку недійсним і скасувати державну реєстрацію права власності К. на цей будинок, зобов'язавши БТІ та приватного нотаріуса С. внести зміни до відповідного реєстру.

Кролевецький районний суд Сумської області рішенням від 5 березня 2010 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Сумської області від 11 травня 2010 р., у задоволенні позову відмовив.

У поданій до Верховного Суду України касаційній скарзі прокуратура Сумської області порушила питання про скасування судових рішень та ухвалення нового рішення, пославшись на невідповідність висновків судів обставинам справи, неправильне застосування норм матеріального права і порушення норм процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені у скарзі доводи та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, послався на зміст ст. 215 ЦК і виходив із того, що права особи, яка вважає себе власником майна, не підлягають захисту шляхом визнання правочину недійсним, оскільки така особа не є стороною правочину, у зв'язку з чим її права підлягають захисту судом лише шляхом вирішення виндикаційного позову.

Проте повністю з такими висновками судів погодитися не можна.

Відповідно до ст. 213 ЦПК рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Згідно з частинами 1, 3 ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 і 6 ст. 203 цього Кодексу. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Зміст правочину відповідно до частин 1—3, 5 ст. 203 ЦК не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

У ст. 658 ЦК визначено, що право продажу товару, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом, належить лише власникові товару.

Однією з підстав припинення представництва за довіреністю, передбачених ст. 248 ЦК, є смерть особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

Суди першої та апеляційної інстанцій установили, що будинок у м. Кролевець Сумської області на підставі свідоцтва про право на спадщину за законом від 21 жовтня 2006 р. належав на праві власності Б.О., який згідно із заповітом від 3 березня 2007 р. заповів усе своє майно своєму неповнолітньому сину Б.Б.

16 жовтня 2008 р. Б.О. помер. Його спадкоємцем є Б.Б., який на час відкриття спадщини був малолітнім.

30 квітня 2009 р. Л. на підставі довіреності, виданої Б.О. 30 травня 2007 р., підписав від імені покійного Б.О. договір купівлі-продажу спірного будинку.

За змістом ст. 215 ЦК та згідно з роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України, які містяться в абз. 5 п. 5 постанови від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним та про застосування наслідків його недійсності може бути заявлена як однією зі сторін правочину, так і іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину.

Як убачається з матеріалів справи, прокурор, пославшись на те, що Б.Б. — заінтересована особа, права та законні інтереси якої порушено вчиненням договору купівлі-продажу будинку від 30 квітня 2009 р., звернувся до суду із позовною заявою про визнання зазначеного правочину недійсним.

Такий спосіб захисту прав Б.Б. не суперечить статтям 16, 215 ЦК.

Проте суди на викладене належної уваги не звернули; дійшли помилкового висновку про неможливість у цьому випадку захисту прав Б.Б. шляхом вирішення позову про визнання недійсним правочину; на порушення статей 212—214 ЦПК не дали оцінки доказам, на які послалися сторони на обґрунтування своїх вимог і заперечень, не вирішили питання про відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства.

За таких обставин, керуючись статтями 336, 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу прокуратури Сумської області задовольнила частково: рішення Кролевецького районного суду Сумської області від 5 березня 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Сумської області від 11 травня 2010 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Застосування до відповідача штрафних (фінансових) санкцій за несплату страхових внесків, встановлених Законом України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» із виплат, які відповідно до Закону України від 9 вересня 2004 р. № 1994-IV «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» визнані кредиторською заборгованістю Державного бюджету України, є правомірним. Оскільки Закон № 2240-III, як і жоден нормативно-правовий акт до 2 червня 2006 р., не містить положень, які б звільняли страхувальника від обов'язку нарахування та сплати страхових внесків з таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Тому підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає

ПОСТАНОВА

Іменем України

30 травня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження за наявними матеріалами справу за позовом Дніпропетровського обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі — Фонд) до державного навчального закладу «Криворізький центр професійної освіти металургії та машинобудування» (професійно-технічне училище № 45; далі — ПТУ) про стягнення недоїмки та штрафних (фінансових) санкцій,
в с т а н о в и в:

У червні 2007 р. Фонд звернувся до суду з позовом, у якому просив стягнути з ПТУ недоїмку в сумі 1 тис. 140 грн 37 коп. та 29 тис. 240 грн 30 коп. штрафних (фінансових) санкцій.

На обґрунтування позову Фонд послався на те, що перевіркою відповідача з питань правильності нарахування страхових внесків у період з 1 січня 2005 р. по 31 грудня 2006 р. встановлено порушення останнім вимог Закону від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похован-

* Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

ням» (далі — Закон № 2240-III) при нараховуванні та утриманні до Фонду страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, на випадок безробіття і від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (далі — страхові внески), із виплат, які відповідно до Закону від 9 вересня 2004 р. № 1994-IV «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» визнані кредиторською заборгованістю Державного бюджету України (далі — виплати науково-педагогічним працівникам), проведених відповідачем у грудні 2005 р., квітні та травні 2006 р.

За результатами перевірки 28 лютого 2007 р. складено акт, на підставі якого позивач прийняв рішення від 5 березня 2007 р. № 163/10 про зарахування до бюджету Фонду донарахованих страхових внесків у сумі 1 тис. 140 грн 37 коп. та 29 тис. 240 грн 30 коп. штрафних санкцій. У добровільному порядку це рішення Фонду відповідач не виконав.

Господарський суд Дніпропетровської області постановою від 5 вересня 2007 р. позов задовольнив.

Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд постановою від 12 листопада 2008 р. рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове, яким позов задовольнив частково: постановив стягнути із ПТУ на користь Фонду 1 тис. 140 грн 37 коп. заборгованості зі сплати страхових внесків, у задоволенні вимог про стягнення 29 тис. 240 грн 30 коп. штрафних санкцій відмовив.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 16 грудня 2010 р. постанову апеляційного суду залишив без змін.

У заяві про перегляд судових рішень Верховним Судом України з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, Фонд просив скасувати ухвалу Вищого адміністративного суду України від 16 грудня 2010 р., справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції, посилаючись на те, що касаційний суд у подібних правовідносинах неоднаково застосував положення ст. 30 Закону № 2240-III та п. 4 Порядку погашення кредиторської заборгованості державного бюджету педагогічним і науково-педагогічним працівникам навчальних закладів та установ освіти з ви-

плати надбавки за вислугу років та допомоги на оздоровлення при наданні щорічної відпустки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2005 р. № 934 (далі — Порядок).

На обґрунтування заяви додано постанову Вищого адміністративного суду України від 22 липня 2010 р. (№ К-1603/10) та ухвали цього суду від 9 грудня 2010 р. (К-20271/08), 24 червня 2010 р. (К-22559/09).

Перевіряючи за матеріалами справи наведені у заяві доводи, Верховний Суд України визнав, що в цьому випадку має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм права, за якого суди по-різному вирішують питання щодо правомірності застосування до страхувальника за Законом № 2240-III штрафних (фінансових) санкцій за несвоечасність та неповноту сплати страхових внесків із виплат науково-педагогічним працівникам, які здійснювались до 2 червня 2006 р.

У справі, що розглядається, касаційний суд дійшов висновку, що при вирішенні питання щодо застосування до страхувальника штрафних санкцій за вчинене ним правопорушення, яке полягає у несвоечасному нарахованні та неповній сплаті до Фонду страхових внесків, необхідно виходити із наявності його вини у несвоечасному нарахованні та сплаті таких внесків і наявності зв'язку між правопорушенням та його наслідками.

Оскільки відповідач, здійснюючи у грудні 2005 р., квітні та травні 2006 р. виплати науково-педагогічним працівникам, діяв відповідно до роз'яснень із цього питання, наданих спільним листом Міністерства освіти та науки України та Міністерства фінансів України від 30 листопада 2005 р. № 1/9-681, № 31-17000-02-5/25800 «Щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2005 року № 934» (далі — спільний лист), то правопорушення, яке полягає у неповному нарахованні та сплаті страхових внесків, відсутнє.

Суд також послався на те, що згідно з п. 8 ч. 3 ст. 2 КАС у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія).

Тому, на думку касаційного суду, у разі задоволення позову в частині стягнення з відповідача штрафних (фінансових) санкцій у розмірі 29 тис.

240 грн 30 коп. за несплату страхових внесків у сумі 1 тис. 140 грн 37 коп. буде порушено встановлений зазначеною вище статтею принцип пропорційності.

Водночас у доданих до заяви судових рішеннях касаційний суд визнав помилковими висновки судів про неможливість застосування штрафних (фінансових) санкцій за несвоечасність та неповноту сплати страхових внесків до страхувальника, який керувався роз'ясненнями, наданими у спільному листі.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні норм матеріального права, Верховний Суд України виходить із такого.

Відповідно до ст. 22 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР порядок здійснення платежів і резервування коштів, строки сплати внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначаються законами України з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Законом № 1994-IV заборгованість із виплат педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів, передбачених ст. 57 Закону від 23 травня 1991 р. № 1060-XII «Про освіту», які за змістом ст. 21 Закону № 2240-III є базою нарахування страхових внесків, визнана кредиторською заборгованістю Державного бюджету України.

Механізм погашення такої заборгованості визначено Порядком, згідно з п. 4 якого відратування, передбачені законодавством, з виплат науково-педагогічним працівникам здійснюються в установленому порядку.

Порядок і строки сплати страхових внесків на час виникнення спірних відносин були встановлені ст. 23 Закону № 2240-III.

Згідно з ч. 2 ст. 27 цього Закону страхувальник зобов'язаний нараховувати і сплачувати страхові внески в установлені строки та в повному обсязі.

За правилами ст. 30 Закону № 2240-III страхувальник-роботодавець несе відповідальність за несвоечасність сплати та неповну сплату страхових внесків. У разі несвоечасної сплати страхових внесків страхувальником або неповної їх сплати страхувальник сплачує суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню.

За неповну сплату страхових внесків на страхувальника накладається штраф у розмірі прихованої (заниженої) суми заробітної плати, на

яку відповідно до цього Закону нараховуються страхові внески, а в разі повторного порушення — у трикратному розмірі зазначеної суми. Не сплачені в строк страхові внески, пеня і штраф стягуються в доход Фонду зі страхувальника у безспірному порядку.

Пункт 3² Порядку, відповідно до якого страхові внески на виплати науково-педагогічним працівникам не нараховуються, набрав чинності лише з 2 червня 2006 р.

Таким чином, на час проведення відповідачем виплат науково-педагогічним працівникам норми Закону № 2240-III, як і жоден нормативно-правовий акт, не містили положень, які б звільняли страхувальника від обов'язку нарахування та сплати страхових внесків з таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає.

Спільний лист, роз'ясненнями якого керувався відповідач при здійсненні таких виплат, не має нормативно-правового характеру, тому не міг застосовуватися навчальним закладом при нарахуванні та сплаті страхових внесків.

Отже, висновок касаційного суду про неправомірність застосування до навчального закладу штрафних (фінансових) санкцій за несплату страхових внесків ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права.

Посилання касаційного суду на порушення закріпленого у п. 8 ч. 3 ст. 2 КАС принципу пропорційності при стягненні з відповідача штрафних (фінансових) санкцій у зазначеному вище розмірі, є некоректним, оскільки відповідальність за неповноту та несвоечасність сплати страхових внесків, зокрема розмір штрафу та пені, встановлено Законом № 2240-III.

З урахуванням наведеного та відповідно до ч. 2 ст. 243 КАС ухвала Вищого адміністративного суду України від 16 грудня 2010 р. підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Керуючись статтями 241—243 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву Фонду задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 16 грудня 2010 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Порядок надання у 2009 р. спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 608, може встановлювати додаткові підстави для припинення права користування надрами (таке право надано ч. 4 ст. 26 Кодексу України про надра), але він не може змінювати правило, відповідно до якого у разі незгоди користувачів з припиненням права на користування надрами за неналежне користування, припинення такого права здійснюється в судовому порядку

ПОСТАНОВА Іменем України

25 червня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши у відкритому судовому засіданні справу за позовом дочірнього підприємства «Виробничий підрозділ «Шадурський кар'єр «Карат» закритого акціонерного товариства «Гірничовидобувний і каменеобробний комбінат «Біличі» (далі — Підприємство) до Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (далі — Мінприроди), за участю заступника прокурора Луганської області, про визнання протиправним та скасування наказу, **встановив:**

У грудні 2009 р. Підприємство звернулося до суду з позовом до Мінприроди, у якому просило визнати протиправним та скасувати наказ відповідача від 29 жовтня 2009 р. № 565 (далі — наказ) в частині анулювання спеціального дозволу від 20 червня 2006 р. № 3900 (далі — дозвіл), виданого Підприємству на користування надрами.

На обґрунтування позову Підприємство зазначило, що відповідно до вимог ст. 26 Кодексу України про надра (далі — Кодекс) відповідача не мав права без згоди позивача приймати рішення про анулювання дозволу, оскільки зазначеною нормою передбачений судовий порядок анулювання ліцензії за відсутності згоди надрокористувача.

Луганський окружний адміністративний суд постановою від 17 лютого 2010 р., залишеною без змін ухвалою Донецького апеляційного адміністративного суду від 5 серпня 2010 р., позовні вимоги задовольнив: скасував наказ Мінприроди в частині анулювання виданого Підприємству спеціального дозволу на користування надрами.

Вищий адміністративний суд України постановою від 8 лютого 2011 р. рішення судів попередніх інстанцій скасував та прийняв нове — про відмову у задоволенні позовних вимог.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що позивач є суб'єктом підприємницької діяльності, юридичною особою (свідоцтво про державну реєстрацію від 14 червня 2006 р. серія А01 № 388048).

20 червня 2006 р. Мінприроди своїм дозволом надало Підприємству право на користування надрами з метою видобування блочного габро, придатного для виробництва плит і облицювальних виробів, а також право використовувати відходи для виробництва каменю побутового та щебеню будівельного. Термін дії цього дозволу — 10 років, строк дії — до 20 червня 2016 р.

Оскаржуваним наказом зазначений дозвіл був анульований згідно з пунктами 19, 20 Порядку надання у 2009 р. спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 608 (далі — Порядок), у зв'язку з припиненням робіт, передбачених дозволом, більш як на два роки.

У заяві про перегляд постанови Вищого адміністративного суду України у цій справі позивач послався на неоднакове застосування касаційним судом ст. 26 Кодексу.

Перевіривши за матеріалами справи наведені у заяві доводи, Верховний Суд України дійшов висновку про наявність підстав для її задоволення.

Скасовуючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій, а також ухвалюючи нове — про відмову в задоволенні позовних вимог, касаційний суд виходив із того, що: по-перше, Мінприроди встановило факт припинення Підприємством робіт, передбачених дозволом, більше як на два роки; по-друге, Мінприроди, видаючи спірний наказ, діяло в межах повноважень, наданих йому законодавством.

Вирішуючи питання про усунення неоднакового застосування касаційним судом ст. 26 Кодексу, Верховний Суд України виходить із такого.

Відповідно до ст. 26 зазначеного Кодексу право користування надрами припиняється у разі: 1) якщо відпала потреба у користуванні надрами; 2) закінчення встановленого строку користування надрами; 3) припинення діяльності користувачів надр, яким їх було надано у користування; 4) користування надрами із застосуванням методів і способів, що негативно впливають на стан надр, призводять до забруднення навколишнього природного середовища

або шкідливих наслідків для здоров'я населення; 5) використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано, порушення інших вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування ділянкою надр; 6) якщо користувач без поважних причин протягом двох років, а для нафтогазоперспективних площ та родовищ нафти та газу — 180 календарних днів не приступив до користування надрами; 7) вилучення у встановленому законодавством порядку наданої у користування ділянки надр.

Право користування надрами припиняється органом, який надав надра у користування, а у випадках, передбачених пунктами 4, 5, 6 цієї статті, у разі незгоди користувачів, — у судовому порядку. При цьому питання про припинення права користування земельною ділянкою вирішується у встановленому земельним законодавством порядку.

Аналіз наведеної норми права дає підстави вважати, що право користування надрами припиняється органом, який надав надра у користування, самостійно або в судовому порядку.

У разі відсутності спору Мінприроди має право у випадках, передбачених пунктами 1, 2, 3 та 7 ч. 1 ст. 26 Кодексу, самостійно припинити право користування надрами, а у випадках, передбачених пунктами 4, 5, 6 цієї статті, у разі незгоди користувачів, це право припиняється в судовому порядку.

Таким чином, об'єднуючою ознакою цих випадків є неналежне використання права, зокрема, використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано, тощо.

Відповідно до ч. 3 ст. 26 Кодексу законодавством України можуть бути передбачені й інші випадки припинення права користування надрами.

Згідно зі ст. 13 Кодексу користувачами надр можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземні юридичні особи та громадяни.

Надра надаються у користування для геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення (ст. 14 Кодексу).

За ст. 16 Кодексу спеціальні дозволи на користування надрами в межах конкретних ділянок надаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр за погодженням з Мінприро-

ди, як правило, на конкурсних засадах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Вони надаються спеціалізованим підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам, які мають відповідну кваліфікацію, матеріально-технічні та економічні можливості для користування надрами.

Таким органом згідно з Положенням про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, затвердженим Указом Президента України від 27 грудня 2005 р. № 1842/2005, є Мінприроди. Відповідно до покладених на нього завдань воно видає в установленому порядку спеціальні дозволи на користування ділянками надр.

У ст. 19 Кодексу встановлено, що надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр.

Порядком визначена процедура надання у 2009 р. спеціальних дозволів на користування надрами у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. В п. 20 Порядку однією з підстав анулювання дозволу визначено припинення робіт, передбачених дозволом, більш як на два роки.

Цей нормативний акт може встановлювати додаткові підстави для припинення користування надрами, оскільки таке право надано ч. 3 ст. 26 Кодексу, але він не може змінювати правило, відповідно до якого у разі незгоди користувачів з припиненням права на користування надрами за неналежне користування ними здійснюється припинення такого права в судовому порядку.

Вищий адміністративний суд України не звернув уваги на вимоги ст. 26 Кодексу, внаслідок чого ухвалив помилкове рішення у цій справі.

З урахуванням наведеного та відповідно до ч. 2 ст. 243 КАС постанова касаційного суду підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до цього суду.

Керуючись статтями 241—243 зазначеного Кодексу, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в**: Заяву Підприємства задовольнити.

Постанову Вищого адміністративного суду України від 8 лютого 2011 р. скасувати, а справу направити на новий розгляд до цього ж суду.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Оскільки товариство у заявці на придбання торгового патенту вказало всі необхідні відомості (реквізити), передбачені ч. 4 ст. 2 Закону України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», то відмова податкового органу з посиланням на відсутність у нього розташованих на території м. Євпаторії АР Крим філій, а також ненадання ліцензії на здійснення господарської діяльності з організації та утримання гральних закладів є необґрунтованими

ПОСТАНОВА Іменем України

23 травня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Лепрікон» (далі — ТОВ) до державної податкової інспекції в м. Євпаторії АР Крим (далі — ДПІ), третя особа — Рада Міністрів АР Крим, про зобов'язання вчинити дії, **в с т а н о в и в:**

У січні 2008 р. ТОВ звернулося до суду з позовом, в якому просило зобов'язати ДПІ видати торгові патенти на підставі заявки від 30 листопада 2007 р. та зарахувати оплату вартості цих патентів на його особовий рахунок.

На обґрунтування позову ТОВ вказало на безпідставну відмову ДПІ у видачі патентів із посиланням на відсутність у нього розташованих на території м. Євпаторії АР Крим філій, а також ненадання ліцензії на здійснення господарської діяльності з організації та утримання гральних закладів.

Господарський суд АР Крим постановою від 26 березня 2008 р., залишеною без змін ухвалами Севастопольського апеляційного господарського суду від 21 липня 2008 р. та Вищого адміністративного суду України від 2 грудня 2010 р., позов задовольнив.

Задовольняючи позовні вимоги, суди виходили з того, що Закон від 23 березня 1996 р. № 98/96-ВР «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» (чинний на час виникнення спірних відносин; далі — Закон № 98/96-ВР) не зобов'язував суб'єкта підприємницької діяльності, що подає заявку на придбання торгового патенту, реєструвати філії (відділення) та вказувати у заявці інші, не передбачені ч. 4 ст. 2 цього Закону, відомості (реквізити).

У заяві про перегляд судових рішень Верховним Судом України з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, ДПІ просила скасувати оскаржувану ухвалу Вищого адміністративного суду України та направити справу на новий касаційний розгляд.

На обґрунтування зазначеного заявник додав постанову Вищого адміністративного суду України від 4 листопада 2010 р., в якій, на його думку, по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано одні й ті самі норми матеріального права.

Заява про перегляд оскаржуваного рішення Вищого адміністративного суду України не підлягає задоволенню з таких підстав.

Вищий адміністративний суд України, допускаючи справу до провадження Верховного Суду України, виходив із того, що в доданій до заяви ДПІ постанові касаційного суду по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано ст. 2 Закону № 98/96-ВР та п. 11 Положення про виготовлення, зберігання і реалізацію торгових патентів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 1998 р. № 1077 (чинного на час виникнення спірних відносин).

У справі, рішення касаційного суду від 4 листопада 2010 р. в якій додано до заяви, цей суд дійшов висновку про те, що за змістом зазначених норм суб'єкт господарювання для отримання патенту зобов'язаний подати податковому органу ліценцію на відповідний вид діяльності, якщо така підлягає ліцензуванню.

У справі ж, що розглядається, Вищий адміністративний суд України виходив із того, що Закон № 98/96-ВР не зобов'язує суб'єкта підприємницької діяльності, що подає заявку на придбання торгового патенту, вказувати у заявці інші, не передбачені ч. 4 ст. 2 цього Закону, відомості (реквізити).

Аналіз наведених судових рішень суду касаційної інстанції дає підстави вважати, що він неоднаково застосував зазначені норми права, хоча у справі, що розглядається, — правильно.

Порядок патентування діяльності з надання послуг у сфері грального бізнесу, що провадиться суб'єктами підприємницької діяльності, визначено Законом № 98/96-ВР.

За змістом ч. 2 ст. 2 цього Закону підставою для придбання торгового патенту є заявка, оформлена відповідно до ч. 4 цієї статті.

Відповідно до ч. 4 ст. 2 Закону № 98/96-ВР заявка на придбання торгового патенту повинна містити такі реквізити: найменування суб'єкта підприємницької діяльності; витяг з установчих документів щодо юридичної адреси суб'єкта підприємницької діяльності, а у випадках, якщо патент придбається для структурного (від-

окремленого) підрозділу, — довідка органу, який погодив місцезнаходження структурного (відокремленого) підрозділу, із зазначенням цього місця; вид підприємницької діяльності, здійснення якої потребує придбання торгового патенту; найменування документа про повну або часткову сплату вартості торгового патенту.

При цьому ч. 2 цієї статті містить положення, зокрема, про те, що встановлення будь-яких додаткових умов щодо придбання торгового патенту не дозволяється.

Таким чином, касаційний суд дійшов правильного висновку про те, що оскільки позивач у заявці на придбання торгового патенту вказав всі необхідні відомості (реквізити), то відмова відповідача з посиланням на відсутність у нього розташованих на території м. Євпаторії

АР Крим філій, а також ненадання ліцензії на здійснення господарської діяльності з організації та утримання гральних закладів є необґрунтованими.

Враховуючи наведене, Вищий адміністративний суд України у справі, що розглядається, правильно застосував норми матеріального права.

Згідно з ч. 1 ст. 244 КАС Верховний Суд України відмовляє у задоволенні заяви, якщо обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Керуючись статтями 241—244 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

У задоволенні заяви ДПІ відмовити.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАСЬКИХ СПРАВАХ

Дія мораторію на задоволення вимог кредиторів банку відповідно до положень статей 58, 85 Закону України «Про банки і банківську діяльність» не поширюється на інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних, оскільки останні входять до складу грошового зобов'язання і не є санкціями за невиконання чи неналежне виконання грошового зобов'язання

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 8 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

У жовтні 2009 р. заступник прокурора Деснянського району м. Києва в інтересах держави в особі фінансового управління Деснянської у м. Києві державної адміністрації (далі — Управління) заявив позов до публічного акціонерного товариства «Акціонерний комерційний банк «Київ» (далі — Банк) про стягнення 65 тис. 44 грн інфляційних втрат, 3 % річних у сумі 60 тис. грн та 226 тис. 507 грн пені.

На обґрунтування позову позивач вказав, що відповідач на порушення умов договору банківського вкладу від 28 грудня 2007 р. № 07/395 та додаткових угод до нього, укладених з позивачем, повернув позивачу його вклад з порушенням встановленого договором строку, у зв'язку з чим відповідно до ст. 625 ЦК і ст. 231 ГК позивач вимагає стягнути на його користь з боржника інфляційні нарахування на суму боргу, 3 % річних та пеню.

Господарський суд м. Києва рішенням від 22 грудня 2009 р. позов задовольнив частково, а саме: постановив стягнути з Банку на користь

Управління 3 % річних у сумі 12 тис. 329 грн та судові витрати у справі. В решті позову відмовлено.

Київський апеляційний господарський суд постановою від 31 березня 2010 р. зазначене рішення господарського суду змінив та його резолютивну частину виклав у новій редакції про задоволення позову частково і стягнення з Банку на користь Управління 65 тис. 44 грн інфляційних втрат, 3 % річних у сумі 60 тис. грн та судових витрат. В решті позову відмовлено.

Вищий господарський суд України постановою від 5 серпня 2010 р. залишив без змін цю постанову Київського апеляційного господарського суду.

В основу постанови касаційного суду покладено висновок апеляційної інстанції про те, що дія мораторію на задоволення вимог кредиторів банку відповідно до положень статей 58, 85 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (далі — Закон) не поширюється на інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних, оскільки останні входять

до складу грошового зобов'язання і не є санкціями за невиконання чи неналежне виконання грошового зобов'язання.

Банк у порядку ст. 111¹⁹ ГПК подав заяву про перегляд Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 5 серпня 2010 р. з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції статей 58, 85 Закону, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах.

На обґрунтування неоднаковості застосування касаційним судом норм матеріального права заявник надав постанову Вищого господарського суду України від 20 липня 2010 р.

Вищий господарський суд України ухвалою від 1 жовтня 2010 р. вирішив питання про допуск справи до провадження для перегляду Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 5 серпня 2010 р.

Верховний Суд України ухвалами від 15 жовтня 2010 р.: відкрив провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 5 серпня 2010 р.; витребував матеріали справи; доручив голові Науково-консультативної ради при Верховному Суді України підготовку відповідними фахівцями зазначеної ради наукового висновку щодо неоднакового застосування судом касаційної інстанції статей 58, 85 Закону у правовідносинах щодо дії мораторію на вимоги кредиторів про стягнення інфляційних втрат та 3 % річних із сум за договорами банківського вкладу; визначив Національний банк України органом державної влади, представники якого можуть дати пояснення в суді щодо суті правового регулювання статей 58, 85 Закону у правовідносинах щодо дії мораторію на вимоги кредиторів про стягнення інфляційних втрат та 3 % річних із сум за договорами банківського вкладу.

Верховний Суд України ухвалою від 29 жовтня 2010 р. справу призначив до розгляду.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши доводи Банку, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з таких підстав.

Банк у порядку ст. 111¹⁹ ГПК подав заяву про перегляд Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 5 серпня 2010 р. з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції статей 58, 85 Закону.

На обґрунтування неоднаковості застосування касаційним судом норм матеріального права заявник надав постанову Вищого господарського суду України від 20 липня 2010 р., в якій касаційний суд погодився з висновками господарських

судів, що відповідно до положень статей 58, 85 Закону банк звільняється від сплати штрафних санкцій, а саме 3 % річних та інфляційних втрат, нарахованих під час дії мораторію.

У ч. 2 ст. 625 ЦК установлено, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлений договором або законом.

Господарські суди встановили, що Банк на порушення умов договору банківського вкладу (депозиту) № 07/395, укладеного з Управлінням 28 грудня 2007 р., та додаткових угод до нього, зокрема додаткової угоди від 16 січня 2009 р. № 8, банківський вклад повернув з порушенням встановленого договором строку.

Одночасно господарський суд установив, що Правління Національного банку України постановою від 6 лютого 2009 р. № 53 з 9 лютого 2009 р. призначило в Банк тимчасову адміністрацію строком на один рік та ввело мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на 6 місяців з 9 лютого по 9 серпня 2009 р., який відповідно до постанови Національного банку України від 6 серпня 2009 р. № 465 був продовжений на строк до 9 лютого 2010 р.

Згідно з ч. 2 ст. 58 Закону банк не відповідає за невиконання або несвоєчасне виконання зобов'язань, зокрема у разі оголошення мораторію на задоволення вимог кредиторів.

За п. 2 ч. 3 ст. 85 Закону протягом дії мораторію не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань перед кредиторами та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Відповідно до ст. 230 ГК штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), які учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі, зокрема, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Отже, інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних не санкції, а спосіб захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредиторів.

Таким чином, інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних входять до складу грошового зобов'язання, у зв'язку з чим дія мораторію відповідно до ст. 85 Закону на них не поширюється.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, зазначив, що дія мораторію на задоволення вимог кредиторів банку відповідно до положень статей 58, 85 Закону не поширюється на інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних, оскільки останні входять до складу грошового зобов'язання і не є санкціями за невиконання чи неналежне виконання грошового зобов'язання.

Аналогічна правова позиція про те, що до складу грошового зобов'язання входять інфляційні нарахування на суму боргу та відсотки річних, висловлена у постанові Верховного

Суду України від 16 травня 2006 р. у справі за позовом акціонерного товариства закритого типу «Адрем» до державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» про стягнення 327 тис. 787 грн, а саме: 253 тис. 396 грн — заборгованість з урахуванням індексу інфляції, 10 тис. 519 грн — відсотки річних, 63 тис. 872 грн — пеня.

За таких обставин відсутні підстави для скасування законної постанови Вищого господарського суду України від 5 серпня 2010 р. та направлення справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Керуючись статтями 111²⁴—111²⁶ ГПК, Верховний Суд України у задоволенні заяви Банку відмовив.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

Відповідно до ст. 106 Статуту залізниць України за невикористання вантажовідправником поданих вагонів і контейнерів чи відмову від них для виконання плану перевезень сплачується штраф, яким забезпечується виконання не грошового зобов'язання, а зобов'язання щодо використання поданих вагонів і контейнерів

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

До Верховного Суду України звернулося відкрите акціонерне товариство «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» (далі — ВАТ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 20 серпня 2010 р. Верховним Судом України, вказавши на те, що у справах за результатом розгляду касаційних скарг в аналогічних справах, за участю тих самих сторін, суд касаційної інстанції, застосувавши до спірних правовідносин положення ч. 4 ст. 12 Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі — Закон), зазначив, що боржник повинен виконувати зобов'язання, які виникли після введення мораторію, але пеня та штраф за їх невиконання або неналежне виконання не нараховується, тому в позові про стягнення штрафу за невиконання планів перевезень було відмовлено.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть

участь у справі, перевіривши наведені заявниками обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 909 ЦК за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довіреній їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату. Тобто у відправника виникає зобов'язання сплатити певну грошову суму лише за перевезення вантажу.

Як зазначено у ст. 106 Статуту залізниць України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 457, за невикористання вантажовідправником поданих вагонів і контейнерів чи відмову від них для виконання плану перевезень сплачується штраф. Таким чином, стягненням

зазначеної суми забезпечується виконання не грошового зобов'язання, а зобов'язання щодо використання поданих вагонів і контейнерів.

Відповідно до абз. 24 ст. 1 Закону мораторій на задоволення вимог кредиторів — це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію.

У ч. 4 ст. 12 Закону передбачено, що протягом дії мораторію на задоволення вимог кре-

диторів не нараховуються неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання саме грошових зобов'язань.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про те, що штрафом, який стягується позивачем, було забезпечено не грошове зобов'язання, а тому зазначене положення Закону на правовідносини, що виникли між сторонами, не поширюється, є правильним.

За таких обставин, Верховний Суд України, керуючись статтями 111²³, 111²⁴, 111²⁶ ГПК, у задоволенні заяви ВАТ відмовив.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

Чинним законодавством встановлено, що іпотекою забезпечуються виключно реально існуючі зобов'язання та вимоги, які можуть виникнути в майбутньому на підставі чинних договорів

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

До Верховного Суду України звернулися в.о. Генерального прокурора України та товариство з обмеженою відповідальністю «Український промисловий банк» (далі — Банк) із заявами про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 11 травня 2010 р. Заяви мотивовані тим, що суд касаційної інстанції у справі, що розглядається, застосувавши до спірних правовідносин положення ч. 4 ст. 3, ч. 2 ст. 7 та ст. 18 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (далі — Закон), дійшов висновку про те, що іпотечний договір від 31 жовтня 2007 р. № 219/Zin-07-5 (далі — іпотечний договір) було укладено на виконання дійсного зобов'язання, крім того, в ньому відсутні істотні умови щодо змісту та розміру основного зобов'язання, а тому погодився з висновком суду першої інстанції про недійсність оспорюваного договору. Разом з тим в аналогічних справах за таких самих обставин, застосувавши ті ж самі положення закону, Вищий господарський суд України зробив протилежні висновки про те, що оспорювані договори не суперечать закону.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, перевіривши наведені заявника-

ми обставини, Верховний Суд України визнав, що заяви підлягають задоволенню з таких підстав.

Згідно зі ст. 203 ЦК зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Відповідно до ст. 573 ЦК заставою може бути забезпечена вимога, яка може виникнути в майбутньому.

Відповідно до ч. 4 ст. 3 Закону іпотекою може бути забезпечене виконання дійсного зобов'язання або задоволення вимоги, яка може виникнути в майбутньому на підставі договору, що набрав чинності.

Згідно з ч. 2 ст. 7 Закону якщо вимога за основним зобов'язанням підлягає виконанню у грошовій формі, розмір цієї вимоги визначається на підставі іпотечного договору або договору, що обумовлює основне зобов'язання, у чітко встановленій сумі чи шляхом надання критеріїв, які дозволяють встановити розмір цієї вимоги на конкретний час протягом строку дії основного зобов'язання.

Отже, чинним законодавством встановлено, що іпотекою забезпечуються виключно реально існую-

чі зобов'язання та вимоги, які можуть виникнути в майбутньому на підставі чинних договорів.

У ст. 18 Закону визначено істотні умови, які повинен містити договір іпотеки.

Як установили суди, 4 липня 2007 р. Банк і товариство з обмеженою відповідальністю «Пріма-Капітал» (позичальник) уклали генеральний договір № 219-07 про здійснення кредитування та проведення інших активних банківських операцій (далі — генеральний договір). В подальшому — 1 жовтня 2008 р. сторони уклали кредитний договір № 219-13/КВ-08, який є невід'ємною частиною генерального договору, в якому зазначено конкретні суми кредитування, строки надання кредитних коштів, відсоткові ставки за користування кредитом, відповідальність сторін та інші істотні умови. 31 жовтня 2007 р. Банк (іпотекодержатель) та підприємство з іноземними інвестиціями у формі товариства з обмеженою відповідальністю «Житомир-Петрол» (іпотекодавець) уклали іпотечний договір, відповідно до якого забезпечувалися вимоги іпотекодержателя за генеральним договором, в який були внесені зміни та доповнення договорами від 15 липня 2008 р. та від 14 жовтня 2008 р. Зазначеними договорами відпо-

відно до ст. 18 Закону, якою встановлено істотні умови договору іпотеки, сторони визначили зміст та розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання, опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та його реєстраційні дані.

Отже, на момент розгляду справи оспорюваний іпотечний договір (з урахуванням змін та доповнень) містив усі істотні умови, передбачені ст. 18 Закону, забезпечував дійсне зобов'язання в межах генерального договору, який є чинним, а тому підстави для визнання його недійсним були відсутні.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про те, що іпотечний договір укладений з порушенням вимог чинного законодавства, необґрунтований.

За таких обставин Верховний Суд України, керуючись статтями 111²⁴, 111²⁵ ГПК, заяви в.о. Генерального прокурора України та Банку задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 11 травня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Постанову апеляційного суду, якою прокурору відмовлено у прийнятті апеляції, скасовано, а справу направлено на новий апеляційний розгляд, оскільки висновки апеляційного суду не відповідають матеріалам справи

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 1 лютого 2011 р.
(в и т я г)*

Краснопільський районний суд Сумської області вироком від 28 січня 2010 р. засудив К. за ч. 2 ст. 309 КК до позбавлення волі на строк два роки один місяць.

Апеляційний суд Сумської області постановою від 22 березня 2010 р. відмовив у прийнятті апеляції прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, на зазначений вирок.

Вироком суду К. визнано винним у тому, що у вересні 2008 р. він незаконно зірвав стебло з листям коноплі та приніс до себе додому, подрібнив і зберігав її без мети збуту для власного вживання.

18 червня 2009 р. за місцем проживання К. працівники міліції виявили та вилучили особливо не-

безпечний наркотичний засіб — канабіс, вагою у висушеному стані 12,65 г.

У касаційному поданні прокурор порушив питання про скасування постанови апеляційного суду та направлення справи на новий апеляційний розгляд у зв'язку з порушенням цим судом вимог кримінально-процесуального закону при ухваленні рішення про відмову в прийнятті апеляції прокурора.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в поданні, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що воно підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до п. 8 ст. 348 КПК апеляцію має право подати прокурор, який брав участь у роз-

гляді справи судом першої інстанції, а також прокурор, який затвердив обвинувальний висновок, — у межах обвинувачення, що підтримував прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції.

Як убачається з матеріалів справи, у її розгляді судом першої інстанції брав участь прокурор, який підтримав у судовому засіданні пред'явлене К. обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, і, не погодившись з постановленим у справі вирок, подав апеляцію, в якій порушив питання про його зміну в зв'язку з відсутністю в діях засудженого кваліфікуючої ознаки — повторності та необхідності кваліфікації дій останнього за ч. 1 ст. 309 КК.

Апеляційний суд Сумської області постановою від 22 березня 2010 р. відмовив прокурору в прийнятті апеляції, оскільки він вийшов за межі обвинувачення, яке підтримував при розгляді справи у суді першої інстанції.

Проте з таким рішенням апеляційного суду погодитися не можна.

Відповідно до ст. 359 КПК апеляційний суд відмовляє в прийнятті апеляції до свого розгляду, якщо вона подана особою, що згідно зі ст. 348 КПК не входить до переліку осіб, наділених таким правом.

Згідно з протоколом судового засідання прокурор брав участь у розгляді справи судом першої інстанції щодо К., а отже відповідно до вимог зазначеного вище кримінально-процесуального закону мав право подавати апеляцію.

З матеріалів справи вбачається, що постановою Краснопільського районного суду Сумської

області від 6 лютого 2009 р. К. було звільнено від призначеного за вирок Ковпаківського районного суду м. Сум від 25 січня 2008 р. покарання після закінчення іспитового строку і ця постанова не скасована та набрала законної сили.

Постановляючи оскаржуваний вирок, суд у його вступній частині визнав К. таким, що не має судимості відповідно до вимог ст. 89 КК, проте в мотивувальній частині кваліфікував його дії згідно з ч. 2 ст. 309 КК за ознакою повторності.

Саме на ці порушення вимог кримінального та кримінально-процесуального закону прокурор і подав апеляцію, в якій він, не виходячи за межі пред'явленого обвинувачення та не порушуючи питання про погіршення становища засудженого, просив змінити цей вирок.

За таких обставин висновки суду апеляційної інстанції про те, що прокурор вийшов за межі обвинувачення, яке він підтримував при розгляді справи в суді першої інстанції, не ґрунтуються на матеріалах справи.

На підставі викладеного постанова апеляційного суду підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий апеляційний розгляд, під час якого необхідно врахувати зазначене та постановити законне й обґрунтоване рішення.

Враховуючи наведені обставини, постанову Апеляційного суду Сумської області від 22 березня 2010 р. про відмову в прийнятті апеляції прокурора на вирок Краснопільського районного суду Сумської області від 28 січня 2010 р. щодо К. ухвалено скасувати, а справу направити на новий апеляційний розгляд.

Постанову скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд, оскільки на стадії прийняття рішення про відмову (порушення) кримінальної справи суддя не повинен вдаватися до оцінки фактичних обставин матеріалів скарги та визначати їх доказове значення

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 15 березня 2011 р.*

(в и т я г)

Потерпіла Д.Л. звернулася до суду зі скаргою про порушення кримінальної справи у порядку, передбаченому ст. 27 КПК, щодо Ж. за умисні легкі тілесні ушкодження та заподіяння ударів, які він їй завдав 24 квітня 2009 р. приблизно об 11-й годині на подвір'ї будинку.

Шевченківський районний суд м. Львова постановою від 26 березня 2010 р. відмовив у пору-

шенні кримінальної справи, пославшись на те, що потерпіла не надала достатніх даних на підтвердження факту заподіяння їй тілесних ушкоджень.

Апеляційний суд Львівської області ухвалою від 15 червня 2010 р. постанову суду залишив без змін.

У касаційній скарзі потерпіла Д.Л. просила скасувати судові рішення, а справу направити

на новий судовий розгляд. Вона також зазначила, що суд не звернув уваги на повідомлення про вчинення щодо неї злочину, медичні дані про заподіяння їй діями Ж. тілесних ушкоджень, а також наявність в діях останнього ознак правопорушення.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, наведені у касаційній скарзі, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирішила, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до ст. 27 КПК у разі, якщо злочинами, передбаченими ч. 2 ст. 125, ч. 1 ст. 126 КК, була заподіяна шкода правам та законним інтересам окремих громадян, такі громадяни вправі звернутися зі скаргою до суду про порушення кримінальної справи. У такому випадку суддя, виходячи із положень ст. 251 КПК, приймає одне з рішень, передбачених цією нормою закону, зокрема, відмовляє в порушенні кримінальної справи чи надсилає за належністю прокурору, коли для того є підстави, або за наявності достатніх даних, які вказують на вчинення злочину, порушує кримінальну справу і призначає її до розгляду. При цьому у питанні про достатність підстав для порушення справи суддя повинен брати до уваги положення ст. 94 КПК про те, що це повинні бути певні факти, явища, поведінка чи інші обставини, які містять ознаки протиправності й зазначені в обсязі, необхідному для початку процедури й дослідження їх правової природи та встановлення причинно-наслідкового зв'язку в порядку, визначеному кримінально-процесуальним законом.

Як убачається з матеріалів справи, потерпіла Д.Л. просила порушити кримінальну справу щодо Ж. за умисне заподіяння їй легких тілесних ушкоджень та умисне завдання удару. У скарзі вона виклала зміст обвинувачення і на його підтвердження навела докази: дані акта судо-

во-медичного дослідження, виписку із медичної картки, матеріали перевірки органів дізнання Шевченківського райвідділу міліції м. Львова.

Отримавши цю скаргу, суддя послався на пояснення потерпілої Д.Л., її чоловіка Д.Я. і дійшов висновку про відсутність будь-яких даних у матеріалах скарги, які б підтверджували обвинувачення потерпілої щодо Ж. у злочинах, передбачених ч. 2 ст. 125, ч. 1 ст. 126 КК. Проте таке рішення не можна визнати законним та обґрунтованим.

У скарзі потерпілої та доданих до неї матеріалах не було даних, які б вказували на відсутність будь-якої з ознак складу злочину, що давали суду підстави для відмови в порушенні кримінальної справи. Висновку про відсутність складу злочину суддя дійшов на підставі аналізу (оцінки) дій потерпілої та обвинуваченого. Такі дії судді є неприпустимими, оскільки, як зазначено вище, на стадії прийняття рішення про відмову (порушення) кримінальної справи суддя не повинен вдаватися до оцінки фактичних обставин матеріалів скарги та визначати їх доказове значення.

Враховуючи зазначене, постановою судді не може залишатися в силі, а підлягає скасуванню з направленням справи на новий судовий розгляд, під час якого слід з'ясувати наявність достатніх даних для порушення справи та в межах процесуальних повноважень, передбачених ст. 251 КПК, прийняти законне та обґрунтоване рішення.

Оскільки під час перегляду справи в порядку апеляційного провадження вказані порушення не були усунуті, скасуванню підлягає й ухвала апеляційного суду.

Отже, постанову Шевченківського районного суду м. Львова від 26 березня 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Львівської області від 15 червня 2010 р., винесені за наслідками розгляду скарги Д.Л., ухвалено скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд.

Вирок скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд, оскільки зміст вироків не відповідає вимогам ст. 334 КПК України

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 1 березня 2011 р.
(в и т я г)*

Апеляційний суд Львівської області вироком від 16 липня 2010 р. засудив:

С. — за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 12 років; за ч. 2 ст. 185 КК до по-

збавлення волі на строк три роки (на підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, С. призначено покарання у виді по-

збавлення волі на строк 12 років; відповідно до ч. 4 ст. 70 КК С. призначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 13 років);

О. — за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 10 років (на підставі ст. 71 КК О. до цього покарання частково приєднано невідбуту частину покарання за попереднім вироком і за сукупністю вироків йому призначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 10 років шість місяців);

М.О.— за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 11 років;

М.Ю. — за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 10 років (на підставі ст. 71 КК М.Ю. до цього покарання частково приєднано невідбуту частину покарання за попереднім вироком і за сукупністю вироків йому призначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 10 років шість місяців).

Постановлено стягнуто в солідарному порядку із засуджених на користь Г.М. — 200 грн матеріальної та 100 тис. грн — моральної шкоди, а з С. на користь Г.М. 150 грн майнової шкоди.

Згідно з вироком С., О., М.О. та М.Ю. визнано винними у тому, що вони 7 жовтня 2005 р., приблизно опівночі, поблизу будинку, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчинили умисне вбивство Г.Б. з хуліганських мотивів за таких обставин.

Перебуваючи поблизу вказаного будинку, на звернення Г.Б. з приводу наявності у них цигарок, засуджені, використовуючи цей незначний привід, нехтуючи загальнолюдськими правилами співжиття і нормами моралі, почали завдавати ударів потерпілому. Зокрема, спочатку С. завдав йому удар по голові склянню пляшкою, яка від удару розбилася, а потерпілий упав на землю. Після цього С., О., М.О. та М.Ю. умисно завдали ногами не менше восьми ударів по голові Г.Б., спричинивши останньому закриту черепно-мозкову травму у виді перелому склепіння черепа, крововиливів під оболонку і в речовину мозку, перелому кісток носа, множинних крововиливів і саден у різні ділянки голови, внаслідок чого Г.Б. помер на місці події.

Після цього С., повторно, таємно викрав з одягу Г.Б. належне останньому майно на загальну суму 1 тис. 185 грн.

У касаційній скарзі та доповненні до неї прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, порушив питання про скасування вироку суду за м'якістю призначеного засудженим покарання та направлення справи на новий судовий розгляд. Обґрунтовуючи свої доводи, він посилався на те, що суд недостатньою

мірою врахував ступінь тяжкості вчиненого ними злочину, їх поведінку після його вчинення та думку потерпілої про необхідність призначення їм більш суворого покарання. Він також зазначив, що суд при призначенні покарання не взяв до уваги те, що О. та М.Ю. вчинили цей злочин під час іспитового строку. Крім того, він стверджував, що суд безпідставно виключив з обвинувачення засуджених кваліфікуючу ознаку, передбачену п. 12 ч. 2 ст. 115 КК — умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Засуджений О. у касаційній скарзі та доповненні до неї зазначив, що досудове та судове слідство у справі було проведено однобічно, неповно та з обвинувальним ухилом, а висновки суду не відповідають фактичним обставинам і ґрунтуються на суперечливих доказах. Він також стверджував, що під час досудового слідства обмовив себе та інших у вчиненні цього злочину внаслідок застосування до нього недозволених методів ведення слідства. Крім того, він зауважив, що суд належним чином не перевіряв його визнавальні показання, які до того ж іншими доказами не підтверджені. За змістом скарги О. просив постановити щодо нього виправдальний вирок.

Захисник в інтересах засудженого О. вказав на недоведеність вини засудженого у вчиненні злочину, неповноту та однобічність досудового і судового слідства. Він також зазначив, що висновки суду ґрунтуються на суперечливих доказах, а показанням свідків, які виправдовують його підзахисного, суд належної оцінки не дав. З урахуванням цього захисник просив постановити щодо О. виправдальний вирок за відсутністю в його діянні складу злочину.

Засуджений С. у касаційній скарзі просив вирок щодо нього скасувати, посилаючись на те, що достовірні докази його вини у вчиненні злочинів, за які його засуджено, у справі відсутні, а здобуті під час досудового слідства докази сфальсифіковані. Він також зазначив, що досудове та судове слідство проведені однобічно й неповно, з порушенням інших вимог кримінально-процесуального закону, а висновки суду не відповідають фактичним обставинам і ґрунтуються на суперечливих доказах. С. стверджував, що під час досудового слідства обмовив себе та інших засуджених у вчиненні злочину внаслідок застосування до нього недозволених методів ведення слідства. Крім того, він посилався на те, що показанням свідків, які виправдовують його у вчиненні зазначених злочинів, суд належної оцінки не дав, а інші обставини, з'ясування яких могло б мати істотне значення для правильного вирішення справи, взагалі не було досліджено.

У касаційній скарзі засуджений М.Ю. зазначив, що досудове та судове слідство були проведені однобічно й неповно, з порушенням інших вимог кримінально-процесуального закону, зокрема, з порушенням його права на захист. Він стверджував, що висновки суду не відповідають фактичним обставинам справи і ґрунтуються на суперечливих доказах, яким суд належної оцінки не дав, що під час досудового слідства обмовив себе та інших засуджених у вчиненні злочину внаслідок застосування до нього недозволених методів ведення слідства, а показання свідків, які виправдовують його у вчиненні злочину, суд безпідставно залишив поза увагою. За змістом скарги М.Ю. просив скасувати вирок та постановити законне й обґрунтоване рішення.

Засуджений М.О. у касаційній скарзі просив вирок щодо нього скасувати, посилаючись на те, що достовірні докази його вини у вчиненні злочину, за який його засуджено, у справі відсутні, а здобуті під час досудового слідства докази, якими суд обґрунтував свої висновки, були отримані внаслідок застосування до нього недозволених методів ведення слідства. Він послався на те, що показанням свідків, які виправдовують його, суд належної оцінки не дав, а інші обставини, з'ясування яких могло б мати істотне значення для постановлення законного рішення, взагалі досліджено не було.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в скаргах, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що вони підлягають частковому задоволенню з таких підстав.

Не вдаючись у розгляд питання про доведеність вини засуджених та про відповідність обраного їм покарання, колегія суддів дійшла висновку, що апеляційний суд постановив обвинувальний вирок з істотними порушеннями вимог кримінально-процесуального закону, що не дає можливості дійти однозначного висновку про правильність застосування кримінального закону.

Відповідно до вимог ст. 334 КПК мотивувальна частина вироку повинна містити формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу та наслідків злочину, форми вини і мотивів злочину. В цій частині вироку вказуються обставини, які визначають ступінь тяжкості вчиненого злочину та докази, на яких ґрунтується висновок суду щодо кожного із засуджених, із зазначенням мотивів, з яких суд відкидає інші докази. Формулювання обвинувачення повинно містити точний опис обставин справи із зазначенням ознак об'єктивної

сторони складу злочину, визнаного судом доведеним, та його кваліфікуючих ознак.

Проте цих вимог закону суд не дотримав.

Як убачається з матеріалів справи, визнаючи засуджених винними в умисному вбивстві Г.Б. з хуліганських мотивів, суд, формулюючи обвинувачення засудженим, визнаного судом доведеним, при викладенні обставин події допустив істотні суперечності, зазначивши, що засуджені, використавши малозначний привід та нехтуючи загальнолюдськими правилами співжиття і нормами моралі, завдали ударів потерпілому. Спочатку С. завдав Г.Б. удару скляною пляшкою по голові, а коли останній впав на землю, всі четверо умисно завдали ногами у взутті не менше восьми ударів по голові потерпілому, спричинивши йому тілесні ушкодження, від яких той помер.

Отже, на основі такого формулювання не можна дійти однозначного висновку про те, в чому суд визнав засуджених винними — в умисному вбивстві чи умисному заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого.

Крім того, органи досудового слідства С., О., М.О. та М.Ю. пред'явили обвинувачення в умисному вбивстві Г.Б. з хуліганських мотивів, вчинене за попередньою змовою групою осіб, і їх дії кваліфіковано за підпунктами 7, 12 ч. 2 ст. 115 КК.

Отже, як убачається з формулювання обвинувачення, органи досудового слідства дійшли висновку про те, що засуджені діяли спільно, з умислом, спрямованим на вчинення вбивства потерпілого Г.Б.

Однак у вироку на порушення вимог ст. 334 КПК цим та іншим обставинам, які в сукупності свідчать про суб'єктивне ставлення засуджених до своїх дій щодо потерпілого та про їх узгодженість, суд не дав належної оцінки, внаслідок чого допустив порушення вимог ст. 398 КПК, що, безумовно, є підставою для скасування вироку.

Так, зокрема, обґрунтовуючи своє рішення щодо виключення із обвинувачення засуджених п. 12 ч. 2 ст. 115 КК, суд послався у вироку на відсутність у справі доказів вчинення ними умисного вбивства Г.Б. за попередньою змовою групою осіб.

Проте такий висновок не ґрунтується на матеріалах справи і є передчасним, оскільки суд не навів у вироку переконливих доказів, які б спростували докази обвинувачення.

За таких обставин вирок колегії суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 16 липня 2010 р. щодо С., О., М.О. та М.Ю. ухвалено скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд.